

Tarih ve Günce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 11 (2022/Yaz), ss. 133-153.

Geliş Tarihi: 12 Nisan 2022

Kabul Tarihi: 30 Ağustos 2022

Araştırma Makalesi/Research Article*

AMERİKAN BASINININ GÖZÜNDEN İŞGAL YILLARINDA İZMİR'DE KURULMUŞ ÖZERK BİR YUNAN İDARESİ: İYONYA DEVLETİ

Cengizhan HALAÇLI**

Öz

1922 Mayıs'ında ilk ciddi adımları görülmeye başlanan İyonya Devleti'nin kuruluş hazırlıkları 30 Temmuz 1922 itibariyle tamamlanmış ve İzmir'de bulunan Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis tarafından kuruluşu ilan edilmiştir. Lakin bu kuruluş ilanı, hem Yunanların çok geçmeden Avrupa'nın siyasi ve askeri desteğinden mahrum kalacaklarını anlamaları hem de 26 Ağustos 1922 tarihinde Türk ordusunun genel taarruzu karşısında tutunamayan Yunan birliklerinin İzmir'i terk etmesiyle kısa sürede önemini kaybetmiştir. Sonuç olarak 9 Eylül 1922'de Türk ordusunun İzmir'e girmesi, büyük umutlarla kuruluşu ilan edilen İyonya Devleti'nin ömrünün yalnız kırk bir gün sürmesine neden olmuştur. Bu araştırma makalesi, 20. yüzyılın en büyük siyasi ve askeri gücü olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nin basınında İyonya Devleti'nin ilanına nasıl yaklaşıldığını ortaya koymak amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışma, konusu itibariyle Amerikan basınına merkeze almasından dolayı Amerika'da yayın yapan ulusal/bölgesel nitelikteki gazeteler irdelenerek kaleme alınmış ve bu vesileyle konu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küçük Asya Savunma Birliği, İyonya Devleti, Aristeidis Stergiadis, İzmir, Smyrna.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (chalacli@gmail.com), Orcid: 0000-0002-8233-5765.

AN AUTONOMOUS GREEK ADMINISTRATION ESTABLISHED IN IZMIR DURING THE OCCUPATION FROM THE PERSPECTIVE OF THE AMERICAN PRESS: THE IONIAN STATE

Abstract

The preparations for the establishment of the Ionian State, whose first serious steps began to be seen in May 1922, were completed as of 30 July 1922 and its establishment was announced by the Greek High Commissioner Stergiadis in Izmir. However, this declaration of establishment lost its importance in a short time, both when the Greeks realized that they would soon be deprived of the political and military support of Europe, and when the Greek troops, who could not hold on against the general attack of the Turkish army on 26 August 1922, left Izmir. As a result, the Turkish army's entry into Izmir on September 9, 1922 caused the Ionian State, which was declared to be founded with great hopes, to last only forty-one days. This research article was written in order to reveal how the proclamation of the Ionian State was approached in the press of the United States of America, which is considered the greatest political and military power of the 20th century. Due to the fact that the study focuses on the American press in terms of its subject, the national/regional newspapers published in the USA have been examined and the subject has been tried to be clarified on this occasion.

Keywords: Asia Minor Defense Organization, Ionian State, Aristeidis Stergiadis, İzmir, Smyrna.

Giriş

1919-1922 yılları arasında gerçekleşen Yunanistan'ın "Küçük Asya Seferi"¹, Yunan askeri birliklerinin 15 Mayıs 1919 tarihinde Kordon'a çıkarak İzmir'i işgal etmesiyle resmen başlamıştır². Lakin işgal her ne kadar resmen

¹ Mikrasiyatiki Ekstrateia. 9 Eylül 1922 tarihinde Türk ordusunun İzmir'e girmesiyle birlikte "Küçük Asya Seferi" tabiri modern Yunan tarihinde "Küçük Asya Felaketi-Mikrasiyatiki Katastrofi" olarak adlandırılmaya başlamıştır.

² Yunan ordusunun 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ediş sürecine ve bu sırada hem İzmir halkının hem de Türk yetkililerin içinde buldukları kargaşa ortamına dair ayrıntılı bilgi için: Türkmen Parlak, *Yunan Ege'ye Nasıl Geldi*, İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir, 1982, ss. 311-358.

15 Mayıs'ta başlasa da seferin geçmişi bu resmi işgalden daha önceye, İngiltere adına Dışişleri Bakanlığı Sekreteri Sir Edward Grey'in, Yunanistan Başbakanı Venizelos'a hitaben kaleme aldığı "Yunanistan'ın İtilaf Devletleri safında savaşa hemen girmesi karşılığında Küçük Asya'da bazı önemli toprak tavizleri verilebileceğini" belirttiği 23-24 Ocak 1915 tarihli teklifine kadar gitmektedir.³

30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti'yle Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının akabinde Yunanistan, 1915 Ocak'ında kendisine vaat edilen sözlerinin tutulmasını istemiş ve İtilaf Devletleri nezdinde siyasi girişimlerde bulunmaya başlamıştır.⁴ İtilaf Devletleri, ilk zamanlarda Venizelos'a verdikleri sözlerin⁵ arkasında durmaya çalışmışsalar da zamanla askeri sonuçların şekillendirdiği siyasi atmosferin etkisiyle verilen sözleri yeniden ele almak zorunda kalmışlardır. Örneğin, Mondros Mütarekesi'ne ait maddelerin görüşüldüğü sıralarda İngiltere, İzmir'de kendi himayesinde Mısır Hidivliği benzeri bir Prenslik idaresi kurmayı tasarlamış, hatta bu mezkûr prensliğin başına İzmir eski valisi Rahmi Bey'i getirmeyi dahi düşünmüştür. Fakat Rahmi Bey, İngilizlerin tekliflerini kabul etmeyince tasarı hayata geçmeden rafa kalkmıştır.⁶ Sonuç olarak İzmir'in idari statüsü İyonya Devleti'nin kuruluşuna kadarki süreçte İtilaf Devletleri tarafından sürekli gözden geçirilmiştir.

Savaşın sonra İzmir'in idari statüsüne ilişkin ilk tespit ve değişiklikler 1919 yılında düzenlenen Paris Barış Konferansı'nda ele alınmıştır.⁷ Konferans'ta belirlenen esaslara göre; öncelikle 15 Mayıs 1919'da Yunanların İzmir'e asker çıkarmasına karar verilmiştir. Daha sonra ise yine konferansta belirlenen esaslara göre hazırlanan 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Barış Antlaşması, Aydın Vilayeti'ne bağlı olan İzmir Sancağının Yunanistan'a bırakılmasında karar kılmıştır.⁸ Antlaşmaya göre; İzmir'de Türk bayrağının dalgalanmasına izin verilmesi kararlaştırılmış fakat idaresi Yunanistan'a

³ Alexander Anastasius Pallis, *Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Çev: Orhan Azizoğlu, İstanbul, 1997, ss. 24-35.

⁴ Engin Berber, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997, ss. 108-109.; Pallis, *a.g.e.*, s. 37.

⁵ Çağla D. Tağmat, "İşgal Yıllarında İzmir'de Yunan İdari Sistemi", 1918-1919 Mütareke'den Millî Mücadele'ye Hayal Kırıklığı, Uyanış, Örgütlenme ve Direniş Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, *Türk Ocağı Yayınları*, İstanbul, 2020, s. 119.

⁶ Parlak, *a.g.e.*, s. 209.

⁷ Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974, ss. 89-90.

⁸ Alptekin Müderrisoğlu, "Batı Anadolu'da Kurulan Kısa Ömürlü Bir Devlet İyonya", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 27, Ankara, 1993, s. 569.

birakılmıştır. Ayrıca tespit edilen idare biçiminin beş yıl süresince belirlenen esaslara göre devam etmesi, beş yılın sonunda ise bölgenin tamamen Yunan idaresine bırakılması kararlaştırılmıştır.⁹

I. İnönü Muharebesi'nde Türk ordularının aldığı zaferden sonra 23 Şubat 1921'de toplanan Londra Konferansı, Sevr'de İzmir için belirlenen statüyü ufak değişikliklerle yeniden belirlemiştir.¹⁰ Konferansta alınan kararlara göre; İzmir'in Sancak olan statüsü Vilayet olarak değiştirilmiş, Vilayetin yönetimine de Hıristiyan bir vali getirilmiştir. Konferansta ayrıca idareyi tamamen üstlenen Yunanistan'ın buradan elde ettiği gelirlerden İstanbul Hükümeti'ne yıllık vergi ödemesi kararlaştırılmıştır.¹¹

II. İnönü Muharebesi'nde Türk ordusunun Yunan birliklerini ikinci ve daha net bir şekilde durdurmasıyla bu kez İtilaf Devletleri arasındaki görüş ayrılıkları daha derin bir şekilde gün yüzüne çıkmıştır.¹² Böylece İngiltere adına İstanbul'da bulunan İşgal Orduları Başkomutanı General Harrington'un ısrarlı girişimleri ve Yunan ordusunun Anadolu'daki durumu göz önüne alınarak statünün yeniden belirlenmesi için çalışmalara başlanmıştır.

İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nca üzerinde düşünülen ilk değişiklik İzmir'in Yunanlardan alınarak Türklere verilmesi, karşılığında ise Doğu Trakya'nın kesin olarak Yunanlara verilmesi şeklinde olmuştur. Teklif sonradan Yunanistan'ın Doğu Trakya'daki hakları korunması şartıyla İzmir'den çekilmesi, fakat şehrin Türkiye'ye bırakılması yerine özerk bir yönetimin kurularak idarenin İtilaf Devletleri'ne verilmesi şeklinde değiştirilmiştir.¹³

⁹ Adnan Sofuoğlu ve Seyfi Yıldırım, "1922 Yılında Barış Çabaları ve Milletlerarası Görüşmelerde "İyonya Devleti" Kurma Girişimleri", Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt: 2, Ankara, 2014, ss. 825-826.

¹⁰ Michael Llewellyn Smith, *Ionian Vision Greece in Asia Minor 1919-1922*, The University of Michigan Press, Michigan, 1998, ss. 180-199.

¹¹ Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1989, ss. 12-13.

¹² İtilaf Devletleri'nin yaşadıkları görüş ayrılığının en somut iki örneği Londra Konferansı'ndan hemen sonra yaşanmıştır. Türkiye'yi temsilen konferansa katılan Bekir Sami Bey, Kilikya bölgesiyle alakalı Fransa ile 11 Mart günü bir antlaşma imzalamış, İtalya ise işgal ettiği bölgelerden çekilme kararı almış ve 7 Haziran günü Antalya'yı boşaltarak kararını uygulamaya sokmuştur. Bu iki gelişme İtilaf Devletleri'nin arasında görüş ayrılıklarının olduğunun ve o zamana dek güttükleri politikadan vazgeçip Türkiye ile anlaşma yoluna gitmeyi düşündüklerinin en bariz tezahürleri olmuştur.

¹³ Şimşir, *a.g.e.*, ss. 18-25.

İngiltere ile Fransa yukarıda bahsedilen değişiklikleri görüşmek üzere 18 Haziran 1921'de Paris'te bir araya gelmiştir. İngiltere, görüşmede Fransa'nın onayını bir an önce alabilmek için¹⁴ teklif taslağında yer alan "İzmir'deki idareyi Türkiye yerine İtilaf Devletleri'ne bırakan" değişiklikle birtakım düzenlemeler yapmıştır. Buna göre; İzmir, Türk idaresine bırakılacak fakat özerk statüsü devam edecek, bölge Avrupalı subayların komutası altındaki Jandarma birlikleri tarafından korunacak ve şehir Hıristiyan bir vali tarafından yönetilecekti. İngiltere ayrıca teklifin ilk olarak Yunanistan'a bildirilmesini, Yunanistan kabul etmesi halinde Türkiye'ye sunulmasını da şart koşmuştur. Nihayetinde İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon ve Fransa Başbakanı Aristide Briand tarafından hazırlanan teklife, İtalya da onay vermiş, böylelikle üç müttefik devlet İzmir'in değişen statüsü üzerinde anlaşmışlardır.¹⁵

İtilaf Devletlerince üzerinde anlaşılan teklif Lord Curzon tarafından 20 Haziran 1921 tarihinde Yunan makamlarına bildirilmiştir. Fakat Yunanlar, Müttefiklerce yapılan ve İzmir'de statü değişikliğini ön gören teklife dört gün sonra olumsuz cevap vermişlerdir. Böylelikle Yunanların ön kabulü sağlanamadığından mezkûr teklif Türkiye'ye hiçbir zaman sunulamamıştır.¹⁶

23 Ağustos 1921 tarihinde başlayan Sakarya Meydan Muharebesi sonucunda kazanılan zafer, İzmir'in ve Batı Anadolu'nun statüsünü yakından ilgilendiren hayli önemli gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu zaferden sonra hem Anadolu Rumlarında hem de Yunan ana karasında, Küçük Asya Ordusu'nun Anadolu'da uzun süre kalamayacağı inancı artık iyiden iyiye pekişmiştir. Bu inancın pekişmesini tetikleyen gelişmelerin anlamlandırılabilmesi için hem Yunanistan'daki hem de Küçük Asya coğrafyasındaki politik ve askeri atmosfere göz atılması gerekmektedir.

Öncelikle, Yunanistan'ın Sakarya Meydan Muharebesi'nde bozguna uğradığı tarihler, Yunan anakarasında "Ulusal Bölünme"nin¹⁷ toplum arasında en şiddetli hissedildiği zamanlara denk gelmiştir. O dönemde hem Kralcılar hem Venizelosçular toplumda itibar kazanmak adına sıklıkla karşı tarafın politikalarını toplum önünde kötü göstermeye çalışmışlardır. Böylesi bir ortamda Kral I. Konstantin'in bütün muhalefetine rağmen ülkeyi 1917

¹⁴ Fransa, I. İnönü'den bu yana Türkiye'den yana tavır almaya başlamıştır. Umar, *a.g.e.*, s. 245.

¹⁵ Müderrisoğlu, *a.g.m.*, s. 571.; Şimşir, *a.g.e.*, ss. 26-34.

¹⁶ Şimşir, *a.g.e.*, ss. 39-44.

¹⁷ Ethnikos Dichasmos.

yılında İtilaf Devletleri safında Dünya Savaşı'na savaşa sokan Venizelos'un 1920'de yapılan genel seçimlerinde büyük bir hezimet alması yine bu bölünmenin bir tezahürü olarak görülmüştür. Venizelos'un 1920 seçimlerini kaybetmesiyle güç kazanan taraf bu sefer Kralcılar olmuştur. Sonuç olarak Türk ordusunun Sakarya Meydan Muharebesi'nde kazandığı zafer, özellikle Venizelosçu kimlikleriyle bilinen Anadolu Rumlarında, Kralcı hükümetin bu hezimetini bahane ederek Yunan birliklerini Anadolu'dan geri çekeceği düşüncesinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Bütün bu süreçlerin etkisiyle Yunan ordusunun Anadolu'da uzun süre kalamayacağını gören Anadolu Rumları, Yunan Hükümetine dair inançlarını ve umutlarını tamamen kaybetmişler ve çareyi bağımsız bir devlet kurma kararı almakta bulmuşlardır. Anadolu Rumları aldıkları bu kararı Küçük Asya Savunma Birliği¹⁸ ismini taşıyan bir örgüt kurarak uygulamaya koymuşlardır.¹⁹ Anadolu'da bu gelişmeler yaşanırken Yunanistan'da hükümette bulunan Başbakan Dimitrios Gounaris, Avrupa'ya temaslarda bulunmaya gitmiş ve bu temaslarda Yunanların "işgal ettikleri Küçük Asya (Anadolu) topraklarında bir sivil idare kurmaya yönelik planından" ilk kez bahsetmiştir.²⁰

1922 yılına gelindiğinde İzmir'in statüsünde devam eden belirsizlik İngiltere'yi yeniden bir konferans toplamaya yönlendirmiştir. Lord Curzon tarafından belirlenen yeni statü değişikliğine göre; İzmir'in idaresi Yunanların elinden alınmış olmakla birlikte Türkiye'ye de bırakılmamıştır. Yine planda yer alan maddelerde, bölgenin Milletler Cemiyeti'nin tahsis ettiği beş kişilik komisyon tarafından on beş yıl boyunca yönetilmesi kararı alınmıştır. Mezkûr yönetimin sona ermesi akabinde ise halk oylamasının (plebisit) yapılması ve bölgenin statüsüne dair kaderin böylece bölge halkı tarafından belirlenmesi esasları yer almıştır. Lord Curzon'un belirlediği ve müttefiklere sunduğu bu yeni statüye Fransa'nın yeni Başbakanı Raymond Poincare şiddetle karşı çıkmış, İzmir'in kesin bir idareyle Türkiye

¹⁸ Mikrasiyatiki Amyna. Nilüfer Erdem, "Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu'da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 29, İzmir, 2014, s. 101.; Müderrisoğlu, *a.g.m.*, s. 570.

¹⁹ Engin Berber, "Batı Anadolu Rumlarının Son Fedakarlığı ya da 9 Eylül 1922'yi Önleyemeyen Bir Askeri Yapılanma: Küçük Asya Savunma Örgütü", *İşgal'den Kurtuluş'a İzmir*, Cumhuriyet Gazetesi 9 Eylül İzmir'in Kurtuluşu Özel Eki, İstanbul, 2007, s. 65.; Berber, *a.g.e.*, ss. 342-360.; Umar, *a.g.e.*, ss. 248-249.

²⁰ Şimşir, *a.g.e.*, ss. 194-199.

egemenliğine bırakılarak Yunan ordularının İzmir'i terk etmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.²¹

Bu tarihlerde Mustafa Kemal karşıtlarından oluşan Anadolu Cemiyeti adındaki bir örgüt ile Küçük Asya Savunma Birliği'nin Anadolu coğrafyası üzerinde gözle görülür faaliyetlerde bulunmaları dikkat çekicidir.²² Aynı hedef doğrultusunda her iki "kendi yönetiminden memnun olmayan" grup el ele vermiş, şeklen Osmanlı padişahına bağlı fakat fiili olarak Hıristiyan bir vali tarafından yönetilen ve "Batı Anadolu Özerk Devleti" adını taşıyan bir devletin çalışmalarına başlanmıştır.²³ Kurulması düşünülen devlete dair taslak metni daha sonraları tarafların anlaşamaması üzerine rafa kalkmıştır.

İyonya Devleti'nin kuruluşuna giden süreçte İzmir'in idari statüsüne dair son değişiklik teklifleri 22-26 Mart 1922 tarihleri arasında toplanan Paris Konferansı esnasında alınmıştır. Mezkûr konferansta Lord Curzon'un teklifi öncekilerinden pek farklı olmamıştır. Teklife göre; Yunanların Anadolu'yu boşaltması akabinde İzmir bölgesinin Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılmış fakat idarenin doğrudan Türklere geçişi yerine özel bir rejimin tesis edilmesi öngörülmüştür. Curzon'un bu teklifine daha öncekilerinde olduğu gibi Fransa Başbakanı Raymond Poincare karşı çıkmış, Yunanistan da İzmir'in idaresinin Türklere bırakılması sebebiyle reddetmiştir. Böylelikle İzmir'in statüsü için yapılan çalışmalar tamamen sonuçsuz kalmıştır. Bu gelişmeleri izleyen Anadolu Rumları ise çözümü önceden kararlaştırdıkları "İyonya Devleti" adında bir devletin kuruluşunu hayata geçirmekte bulmuşlardır.²⁴

Amerikan Basınının Gözünden İyonya Devleti'nin Kuruluşu

İyonya Devleti'nin tesisi sürecinde Avrupalı müttefiklerin İzmir'de özerk bir devletin kurulması noktasında Yunan hükümetine destek vermemesi, bilakis özerk devlet tasarısına resmi yollarla karşı çıkması Yunan hükümetinin yönünü Amerika Birleşik Devletleri'ne çevirmesine neden olmuştur. Bu hususta Yunan hükümetinin büyük umutlar bağladığı ABD'nin bu duruma bakışının anlaşılması noktasında en büyük katkıyı basın-yayın organları sağlamıştır.

²¹ Şimşir, *a.g.e.*, ss. 238-242.

²² Umar, *a.g.e.*, ss. 246-247.; Müderrisoğlu, *a.g.m.*, s. 572.

²³ Şimşir, *a.g.e.*, ss. 251-254.

²⁴ Adnan Sofuoğlu, "İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu da İşgali Genişletmeleri ve Bölgede Oluşan Millî Direniş", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 29, Ankara, 2002, s. 142.; Şimşir, *a.g.e.*, ss. 256-265.

Amerikan basınında İyonya Devleti'nin kuruluş süreci ekseriyetle dini esaslar bakımından sütunlarda işlenmiştir. Konuyla alakalı yayın yapan çoğu basın organı gelişmelere İzmir'de "zulüm altında yaşayan" Ortodoks Hristiyan nüfusun artık Türk egemenliğinde yaşamak istememesinin bir tezahürü olarak yaklaşmıştır. Küçük Asya Savunma Birliği'nin 1922 Mayıs'ında İyonya Devleti kuruluş çalışmalarını hızlandırmasıyla birlikte Amerikan basınında İyonya Devleti'yle alakalı haberlerin sayısında orantılı şekilde artış yaşanmıştır. Yukarıda da ifade edildiği üzere İyonya Devleti gelişmesi daha çok din başlığı altında irdelenip haberleştirildiği için ağırlıklı olarak bölgesel gazeteler olarak tanımlanabilecek eyalet gazetelerinde kendisine yer bulmuştur. The Wall Street Journal, The New York Times, Chicago Tribune, The Washington Post, Los Angeles Times vb. gibi ana akım ulusal medya organlarında özerklik süreciyle alakalı haberlerin sayısı oldukça sınırlı kalmıştır. Ulusal nitelik taşımaya rağmen bölgesel etkinliği daha fazla olan "The Christian Science Monitor" (CSM) gazetesi İyonya Devleti üzerine en çok haber ve makale yayınlayan basın organıdır. Söz konusu gazetede, yaşanan İyonya devleti ekseninde yaşanan her gelişme Hristiyanlık bakış açısından enine boyuna irdelenmeye çalışılmıştır.

İyonya Devleti'nin kuruluş süreciyle birlikte CSM'den ve diğer basın organlarından haberler gazete sütunlarında yer almaya başlamıştır. Konuyla ilgili yapılan ilk haberde hem İyonya isminin geçmişine ve adını verdiği bölgenin tarihine atıfta bulunulmuş hem de o bölgede yaşayan Rumların kökenleriyle tarihsel bağlarına vurgu yapılmıştır. Haberde, İyonya bölgesinden Helenizmin temsilcileri olarak M. Phaltoft, M. Argyropoulos ve M. Hadjlapostokou adındaki üç temsilcinin Atina'ya geldiği ve Yunanistan Başbakanı Dimitrios Gounaris ile görüştikleri belirtilmiştir. Haberin devamında, Başbakanla görüşmeye gelen temsilcilerin "Türk boyunduruğuna geri dönmektense ölümü yeğleyecekleri"ne dair ifadeleri okuyucularla paylaşılmıştır. Temsilcilerin daha sonra bir muhabire verdikleri röportajda ifade ettikleri "İyonya'daki tüm sınıfların, Hristiyan nüfusun Türklerin kötü yönetimi altında yaşadıkları sefalet durumundan kurtulması noktasında birleştiklerini" belirten sözleriyle haber sonlandırılmıştır.

CSM, olayın kamuoyunda daha çok ilgi görmesi adına ilk olarak temsilcilerin, Küçük Asya'daki Yunan davasının Avrupa'da mutlaka karşılık bulacağına dair inançlarını paylaşmıştır. Gazete daha sonra yine temsilcilerin "bu davanın Yunanların olduğu kadar Hristiyanlığın da davası olduğundan

herkesi bu sürece sahip çıkmaya çağırdığını” basın yoluyla bütün dünyaya duyurarak İyonya Devleti’nin kuruluşu evrenselleştirmeye çalışmıştır.²⁵

İyonya Devleti’nin tesisi sürecinde gerek Yunan halkı gerekse askeri idareciler sıklıkla Avrupalı büyük devletler tarafından yarı yolda bırakılma korkusu yaşamıştır. Buna göre Avrupalı müttefikler özellikle İzmir konusunda Yunan çıkarları yerine kendi çıkarlarını ön plana koymayı her zaman tercih etmişlerdir. 1922 itibariyle bahsedilen korkuyu en derinden hissedenlerin başında Küçük Asya Ordusu Başkomutanı General Papulas gelmiştir. Papulas, Amerikalı bir muhabire verdiği röportajda, İtilaf güçlerinin bölgede Türkleri istemediği bilgisinden hareketle Yunanların, İzmir’in bir daha asla Türk yönetimine girmeyeceğine ikna olduklarını ifade etmiştir. Fakat yine Papulas’a göre aynı güçler, İzmir’in Yunan idaresine girmemesi için de çaba sarf etmektedir. Papulas bu durumu, zengin ticari olanaklarla dolu bu bölge için İtalyanların emellerinin neler olduğunun herkesçe malum olduğu ve İngiltere’nin de güzel üzüm bağlarına, incir ağaçlarına ve muhteşem İzmir limanına karşı kayıtsız kalmasının mümkün olamayacağı şeklinde açıklamıştır.²⁶

Yunanların mevzubahis korkuyu hissetmelerini tetikleyen asıl olay, İtilaf Devletleri’nin 1921 baharında belirledikleri ve İzmir’in statüsünde Yunan haklarını temel alan çözüm önerilerini bir yıl sonra önemli ölçüde Türkiye lehine değiştirmeleridir. Atina Üniversitesi hukuk profesörü Andreas Andreades’e göre Yunanların 1922 baharında bekledikleri barış teklifi Sevr’in ufak değişikliklerle revize edilmiş haliyken müttefiklerin üzerinde anlaştıkları değişiklik önerisi birçok kişiyi şaşırtmıştır. Profesör Andreades’e göre, müttefiklerin bu şekilde keskin bir politika değişikliğine gitmelerinin sebebi Yunanistan’da 1920 Kasım’ında yapılan seçimlerdir. 1920 Kasım’ında yapılan genel seçimlerde Dimitrios Gunaris ve Elefterios Venizelos yarışmış, seçimi daha az oy almasına rağmen mecliste daha fazla sandalye elde eden Birleşik Muhalefet’in adayı Gunaris kazanmıştır. Gunaris’in seçimi kazanması, kamuoyu tarafından Anadolu’daki Küçük Asya Seferi’nin sona ermesine dair Yunan halkının bir irade göstermesi olarak okunmuştur. Profesör Andreades de bu sebeple savaş karşıtı olan

²⁵ “Aid Of European Nations Evoked By Greeks In Ionia”, *The Christian Science Monitor*, 03.05.1922.

²⁶ “Greek Situation Promising Declares General Papoulas”, *The Christian Science Monitor*, 16.05.1922.

muhalefetin seçimi kazanmasının müttetikler üzerinde Türklerle barış yapılması baskısı yarattığına değinmiştir.²⁷

1922 yılı Temmuz ayıyla birlikte İyonya Devleti'nin kaderi büyük oranda şekillenmeye başlamıştır. Yunan Hükümeti bu amaçla, beş yüksek rütbeli generalinin iştirak ettiği Küçük Asya'nın geleceğine dair düzenlenen toplantılarda alınan kararları uygulamak üzere İzmir'de bulunan Yunan Yüksek Komiseri Aristeidis Stergiadis ile Küçük Asya Ordusu Başkomutanı Georgios Hacıanestis'i yetkilendirmiştir.²⁸ Toplantıda, Rumlar, Ermeniler, Çerkesler, Kürtler, Türkler ve diğer tüm ulusların katılımıyla İzmir'de özerk bir devletin kurulmasına, kurulacak devlette Prens Nicholas'ın kral ya da vali, Stergiadis'in ise Başbakan olmasına karar verilmiştir.²⁹ Yunan Hükümeti'nin düzenlenen toplantılar neticesinde aldığı özerklik kararı Amerikan basınında, Doğu sorununun "büyük bilmecesine" yönelik en iyi çözüm olarak görülmüştür. Basın, Milletler Cemiyeti himayesinde böyle bir devletin kurulmasını, Yakın Doğu için yeni bir dönemi başlaması olarak yorumlamış ve gelişmeyi dünya barışı ile medeniyetini tehdit eden en tehlikeli yarınlardan birinin sönməsi olarak görmüştür.³⁰

19 Temmuz 1922 tarihinde kaleme alınan ve CSM'de yayınlanan bir makale İyonya Devleti'nin kuruluş ve gelişiminin Yunanistan'da ve Anadolu'da yarattığı akisleri gözler önüne sermesi bakımından oldukça mühimdir. Makalede, Yunan Hükümeti'nin direktifleriyle General Stergiadis'in Küçük Asya'da özerk bir devlet kurma kararı masaya yatırılmıştır. Gazeteye göre, Anadolu'da bulunan Yunanlar, Ermeniler ve Çerkesler, General Stergiadis'in özerklik planını protesto etmişler, alınan kararı Kraliyet yanlılarının özerklik kisvesi altında en iyi birlikleri geri çekmek istemeleri olarak yorumlamışlardır. Kraliyet yanlılarının Anadolu'dan çekilmek istemelerinin arkasında yatan sebep ise Yunanistan'ın içinden geçtiği iktisadi buhran olarak gösterilmiştir. Şöyle ki; Yunan Devleti tehlikeli bir mali durum içerisinde olduğundan ve Kral Konstantin tahtta kaldığı sürece Müttetiklerin Yunanistan'a borç vermeyeceklerine

²⁷ "Fate Of Smyrna Rests With Allies", **The Christian Science Monitor**, 17.07.1922.

²⁸ Toplantıda bulunan beş General, Hacıanestis, Stergiadis, Triantafyllos, Pallis ve Momferatis'tir.

²⁹ "Autonomy For Smyrna", **The Kansas City Times**, 31.07.1922.; "New State Urged For Asia Minor", **The Christian Science Monitor**, 21.07.1922.; "Autonomy For Smyrna Decided On By Greece", **The Washington Post**, 31.07.1922.; "Smyrna", **Idaho Daily Statesman**, 01.08.1922.

³⁰ "Self-Government Given Asia Minor By Greek Council", **The Christian Science Monitor**, 18.07.1922.

inanılmasından³¹ dolayı, Kraliyet yanlıları İzmir’de bir süre daha kalmayı tercih etmemişlerdir. Konstantin tahttan feragat etmeyeceği için de İzmir’deki maddi külfetin sebebi olarak görülen askeri birliklerin geri çekilmesi kararlaştırılmıştır. Özetle hem Yunanistan’daki hem de Anadolu’daki Rumlar, Kralcı Hükümet tarafından ilan edilen özerklik kararının arkasında hükümetin kendisini mali labirentten kurtarmak istemesinin yattığına inanmışlardır.³²

Stergiadis, 30 Temmuz 1922 tarihinde Hükümet Konağı’nda yaptığı konuşmayla İyonya Devleti’nin kurulduğunu resmen ilan etmiştir. Aynı gün İzmir basınında yeni bir siyasi oluşumun kurulduğunu ilan eden bildirimler yayınlanmıştır. Bununla da yetinilmeyerek önce ilan panolarına çeşitli dillerde afişler yapıştırılmış, daha sonra da Türkçe ve Yunanca olarak basılan el ilanlarıyla söz konusu siyasi oluşuma dair halk bilgilendirilmeye çalışılmıştır.³³ İlanın hemen ardından İzmir’de özerk bir devlet kurulması kararı Müttefiklerce tepkiyle karşılanmıştır. Örneğin, İzmir’deki özerklik ilanının Suriye’de yeni milliyetçi hareketleri tetikleyebileceği endişesinden dolayı olası bir kargaşanın önüne geçmek için Fransız çevrelerinde ilanın kabul edilmeyeceği görüşü hemen aynı gün dillendirilmiştir.³⁴ Bu tepkilerin hemen sonrasında yine gazetelerde, bu kez özellikle Fransız çevrelerinde, Yunanların Trakya’daki 50.000 askerine karşılık Müttefiklerin İstanbul ve çevresinde yalnız 4600 asker bulundurmasının istenmeyen olaylara yol açabileceği korkusunun hissedilmeye başlandığı aktarılmıştır.³⁵

Yunanların İzmir’in idaresine yönelik aldığı özerklik kararına karşı oldukları bilinen İtalya ve İngiltere’nin arasına, Fransa’nın da karşı olduğunu belirterek katılmasıyla Yunanistan, Fransız çevrelerinde hissedilen korkuyu tetikleyerek Müttefikleri İyonya Devleti’nin ilanını tanımaya zorlamak

³¹ İtilaf Devletleri, savaşın başlangıcından bitişine kadar kendileriyle birlikte ortak bir çıkar doğrultusunda hareket etmek isteyen Venizelos’dan yana ağırlıklarını koyarlarken savaşa girmeme konusunda politikalar üreten Kral Konstantin’i iktidardan uzaklaştırmak için daima ortak hareket etmişlerdir. Bu durum modern tarihte Ethnikos Dichasmos (Ulusal Bölünme) olarak adlandırılan, 1910’lardan 1922’ye kadar Yunanistan’da toplumun keskin bir şekilde Kralcı - Venizeloscu olarak iki zıt kutba ayrılmasıyla sonuçlanmıştır.

³² “Greek Autonomy Granted In Asia Minor Disapproved”, **The Christian Science Monitor**, 19.07.1922.

³³ “Greece Proclaims Smyrna Protectorate”, **The New York Times**, 01.08.1922.; “Says Asia Minor People Welcome Rule By Greeks”, **The Washington Post**, 01.08.1922.

³⁴ “Greece Threatens Peace In Near East By Move In Smyrna”, **The New York Times**, 31.07.1922.

³⁵ “Powers May Declare Smyrna Autonomy Void”, **Buffalo Evening News**, 31.07.1922.; “Allies To Oppose It”, **The La Crosse Tribune**, 31.07.1922.

istemmiştir. Yunan Hükümeti bunu sağlamak için İyonya Devleti'nin ilanını duyurduğu 30 Temmuz günü İstanbul'un işgaline karar vermiş ve Müttefiklerden Yunan ordusunun şehre girmesini engellememelerini istemiştir. Yunan Hükümeti aldığı bu kararı bildirmek amacıyla İngiliz, Fransız ve İtalyan kabinelerine hitaben gönderdiği iki resmi notada, Yunanistan'ın şimdiye kadar gösterdiği uzlaşmacı ruhu hatırlatmış ve Yakın Doğu'daki savaşın uzamasının ülkeyi getirdiği içinden çıkılmaz duruma işaret etmiştir.³⁶

Yunanistan'ın İyonya Devleti'ni ilan ettiği gün İstanbul'u işgal edeceğini bildirmesi batılı diplomatları adeta şaşkına döndürmüştür. Fakat kısa süren şaşkınlıktan sonra Yunan Hükümeti'nin bu hamlesinin arkasındaki amacın diplomatik olduğu düşünülmüştür. Basına göre, akıllara gelen ilk teori Yunanların Küçük Asya'daki özerklik ilanı görünümü "geri çekilmeden" dikkatleri başka yöne çekmek için İstanbul'u işgal edeceğine dair blöf yaptığı şeklinde olmuştur.³⁷ Fakat, yine basına göre, Yunanistan'ın İstanbul'a kısa bir mesafedeki Rodosto'ya³⁸ kuvvetlerini çıkarmasıyla işgal bildirisinin bir blöf olmadığı hemen anlaşılmıştır.³⁹

Yunanların Rodosto'ya asker çıkarması Müttefikleri alarm durumuna geçirmiş, şehri savunan Fransız birliklerine Yunanların ilerlemesi durumunda ateş etmeleri için emir verilmiştir. İstanbul'daki Müttefik birliklerin komutanı General Sir Charles Harrington'a ise Yunanların şehre doğru ilerlemeye yönelik her türlü girişimini püskürtme emri verilmiştir.⁴⁰ Aynı gün İngiltere Başbakanı Lloyd George da Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmasında ifade ettiğine göre; Yunanların hem İyonya Devleti taleplerine hem de İstanbul'un işgal edilmesine yönelik atacakları adımların ciddi sonuçları olacağı konusunda Yunan Hükümetini uyarmıştır.⁴¹

İyonya Devleti'nin kuruluşunu takip eden günlerde toplumun bu ilana yönelik tepkileri ile devletin niteliklerine dair ilk bilgiler basında yer edinmeye başlamıştır. Amerikan basınının aktardığına göre İzmir'de yaşayan

³⁶ "Greece Decides Upon Occupation Of Constantinople", *The Christian Science Monitor*, 31.07.1922.

³⁷ "Greece Gets Angry Again", *Bisbee Daily Review*, 02.08.1922.

³⁸ Tekirdağ şehrinin Roma dönemindeki ismi.

³⁹ "Greece Decides Upon Occupation Of Constantinople", *The Christian Science Monitor*, 31.07.1922.

⁴⁰ "King Of Greece Sets Up Smyrna As Free State", *Chicago Tribune*, 31.07.1922.; "Greeks Holding Up Drive Upon Turks", *The Birmingham News*, 31.07.1922.

⁴¹ "To Stop Greeks If They Move", *Nashville Banner*, 31.07.1922.

bütün ulusların temsilcileri, Anadolu'daki Yunan bölgelerine özerklik verileceği haberini coşkuyla karşılamış ve Yunan Hükümeti tarafından alınan karar ve bu kararın sunduğu kalıcı barış ihtimali için İzmir'deki Yüksek Komiser Stergiadis'e minnettarlıklarını ifade etmişlerdir.⁴² Örneğin, mezkûr temsilciler arasında bulunan İzmir Belediye Başkanı Hasan Paşa da Müslümanların duydukları memnuniyeti ifade etmek adına Stergiadis'i hasseten ziyaret ederek Müslüman ahalinin ilan karşısındaki minnettarlığını ayrıca dile getirmiştir. Heyetin kendisine sunduğu tebrik ve minnettarlıktan etkilenen Stergiadis, delegelere hitaben yaptığı konuşmada milliyetler arası eşitliğin sağlanması, Türklerin dini ayrıcalıklarına saygı gösterilmesi ve Halife'nin gücüne saygı duyulması konularında güvenceler vermiş ve heyettekileri İyonya'nın çıkarları için gerekli barışı sağlamak adına ellerinden geleni yapmaya davet etmiştir.⁴³

Stergiadis'in heyetle görüşmesi tamamlandıktan sonra yeni idarenin ayrıntıları basınla paylaşılmıştır. Gazetelerin aktardığına göre; kamu çalışanlarının görev yerleri kademeli olarak değiştirilecekti. Böylece diğer vatandaşlara hükümete katılma fırsatı verilmiş olacaktı. Bunun tesisi için yerel yönetim kurullarının oluşturularak farklı unsurlarının temsil edilmesine ve polis ile diğer tüm teşkilatların karma müesseselerden oluşturulmasına karar verilmiştir.⁴⁴

I. İnönü Savaşı'yla beraber başlayan ve Sakarya Meydan Muharebesiyle birlikte giderek ayyuka çıktığı görülen Müttefikler arasındaki politik bölünme Fransızların, Yunanistan'ın İzmir'deki özerklik ilanının İngiltere'nin teşviki olmadan yapılmasının güç olduğunu ifade etmesi üzerine iyiden iyiye derinleşmiştir. Basının aktardığına göre, İngiltere Başbakanı Lloyd George bu sebeple, hem yakın müttefiki Fransa'yla arasını düzeltmek hem de İyonya Devleti'nin neden olduğu son durumları görüşerek Türkiye ile Yunanistan arasında kalıcı bir barış antlaşmasının imzalanmasını sağlamak için Fransa Başbakanı Raymond Poincare'yi 7 Ağustos'ta Londra'ya davet etmiştir.⁴⁵

⁴² "Hail Smyrna Autonomy", **The Ottawa Herald**, 01.08.1922.

⁴³ "Says Asia Minor People Welcome Rule By Greeks", **The Washington Post**, 01.08.1922.; "Smyrna District Assures Equality For Various Races", **The Christian Science Monitor**, 01.08.1922.

⁴⁴ "Smyrna District Assures Equality For Various Races", **The Christian Science Monitor**, 01.08.1922.

⁴⁵ "Allied Chiefs Will Discuss Greek Action", **The Baltimore Sun**, 01.08.1922.; "Premiers To Discuss Reparations August 7", **The Evening News**, 01.08.1922.

İyonya Devleti'nin ilanı sonrasında Avrupa siyasetinde bu gelişmeler yaşanırken İzmir'de özerk bir Yunan devletinin kurulmasına Türk taraflarının tepkisi oldukça sert olmuştur. Babıali, Yunanistan'ın İzmir için ilan ettiği özerklik kararını geçersiz ve hükümsüz ilan etmiş, ayrıca İstanbul'daki Müttefik temsilcilerinin her birine ilki 31 Temmuz günü ikincisi birkaç gün sonra olmak üzere ardı ardına protesto telgrafları çekmiştir. Babıali'nin dışında Ankara Hükümeti de reaksiyon almakta gecikmemiştir. Mustafa Kemal Paşa, Yunan birlikleri Türk topraklarında kaldığı sürece barış koşullarını tartışmak için İngilizler tarafından düzenlenecek yeni bir konferansa katılmayı baştan reddedeceğini ilan etmiştir. Basın, Türk taraflarının mezkûr eylemlerini özellikle de Mustafa Kemal Paşa'nın tepkisini "Ankara'nın tutumunu sertleştirmesi" olarak yorumlamıştır.⁴⁶

İyonya Devleti'nin kuruluşunun akabinde Avrupa'dan beklediği desteği neredeyse hiç göremeyen ve bu konuda politik ihanete uğradığını düşünmeye başlayan Yunan Hükümeti, bölgede tutunabilmek ve Avrupa'ya karşı siyasi destek sağlamak adına çareyi yüzünü Amerikan kamuoyuna dönmekte bulmuştur. Bu minvalde ilk olarak 5 Ağustos günü CSM'de, "Smyrna Temsilcileri Sırtlarını Duvara Dayadıklarını Açıkladı" başlığını⁴⁷ taşıyan Gardner L. Harding imzalı bir makale çıkmış, hemen akabinde de 6 Ağustos günü NYT'de "Küçük Asya Yurttaşlarının Türkleri Kovma Planları" başlığıyla bir haber yayınlanarak sönmeye başlayan kamuoyu ilgisi canlı tutulmaya çalışılmıştır.⁴⁸

Bu amaca hizmet ederek Amerikan kamuoyunda duyarlılık yaratmak ve manevi destek bulmak amacıyla İzmir'in önde gelen hukukçularından Stephanos Beinoglou ve Antonios Athinogenis, Küçük Asya Savunma Birliği'ni temsilen Amerika'da temaslarda bulunmak üzere bir ziyaret

⁴⁶ "Greeks Involved With Allies Over Smyrna Move, **New-York Tribune**, 03.08.1922.; "Turkey Protests Against Greek Action In Anatolia", **The Christian Science Monitor**, 03.08.1922.; "Sublime Porte Protests", **The New York Times**, 04.08.1922.

⁴⁷ Metnin asıl başlığında "backs are to wall" ifadesi kullanılmıştır. Bu terim "back against the wall" ile aynı manada kullanılmakta olup "sınırlı seçeneklerle zor bir durumda kalmak", "başı belada olmak ve bir çıkış yolunun olmaması" ve "kötü bir durumdan geri adım atılmaması" gibi anlamlar taşımaktadır. Haberin içerisinde kullanış şekli ise "orduda görevli bir kişinin düşmanla yüzleşmeden ilerlemekten başka bir yolunun olmadığı durumlarda geriye kalan tek seçeneğinin mümkün olan en iyi şekilde direnmesi ve siyasi bir karar çıkana kadar savaşması" şeklindedir. "Back Against The Wall", <https://www.theidioms.com/back-against-the-wall/>, Erişim tarihi: 10.04.2022.

⁴⁸ "Asia Minor Peoples Plan To Defy Turks", **The New York Times**, 06.08.1922.; "Smyrna Delegates Declare Their Backs Are To The Wall", **The Christian Science Monitor**, 05.08.1922.

düzenlemişler ve bu temaslarda İyonya Devleti'nin Amerikan Hükümeti tarafından resmen tanınmasını sağlamaya çalışmışlardır.⁴⁹ Delegeler, Türklerin İzmir'e dönüşüne izin verilmesinin Küçük Asya'daki hükümetin (İyonya) tamamen ortadan kaldırılışı anlamına geleceğini ve bu dönüşü yalnızca Hıristiyanlar tarafından değil, İzmir bölgesindeki Müslüman sakinlerin büyük bir çoğunluğu tarafından da karşı çıktıldığını Amerikan temsilcilerine ifade etmeye çalışmışlardır. Delegeler son olarak, İzmir'de tehdit altında bulunan 1.000.000 Yunan sakininin son anlarına kadar ölümüne savaşacaklarını belirterek temaslارını noktalamışlardır.⁵⁰

Yunanistan'ın resmi düzeyde Amerika'da temaslarda bulunması savaş dönemi ve sonrasında Avrupa'daki en yakın müttefiki rolünü üstlenen İngiltere'nin dikkatinden kaçmamıştır. İngiltere, geçmişten beri Yakın Doğu'daki çıkarlarının bekçisi olarak gördüğü Yunanistan'la gelecekte kuracağı güçlü ilişkinin Yakın Doğu'daki çıkarlarının devamlılığı belirleyeceğini bildiğinden Yunan Hükümeti'nin güvenini yeniden kazanmak için harekete geçmiştir. Bu nedenle İyonya Devleti'nin varlığını korumak için gerekirse askeri deniz gücünü kullanacağını ilan etmiştir. Basın, İngiltere'nin bu tutumuyla kökenleri yüzyıllar öncesine dayanan Fransa'yla arasındaki rekabeti yeniden alevlendirdiği şeklinde yorumlarda bulunmuştur.⁵¹

İyonya Devleti'nin yarattığı askeri ve politik kargaşanın ardından Müttefikler, İngiltere'nin öncülüğünde geç de olsa bir araya gelerek Küçük Asya'da barış ortamını yeniden tesis etmek istemiştir. İtilaf Devletleri bunun için Venedik'te bir barış konferansı düzenlemeyi planlamıştır. Düzenlenecek barış konferansında Yunanların, Küçük Asya'da kendi himayesi altında kurulan İyonya Devleti'nin bir oldubitti şeklinde tanınmasını sağlamaya çalışacakları bilgisi de yine basında yer almıştır. Yunan hazırlıkları bu şekildeyken Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Ankara Hükümeti de boş durmamış, İçişleri Bakanı Fethi Bey Londra'ya giderek orada İngiltere Dışişleri Bakanlığı temsilcileriyle konferansta görüşülecek konulara dair temaslarda bulunmuştur.⁵²

⁴⁹ "Greeks Of Middle West Rally To Aid Of New State Of Ionia", **The Christian Science Monitor**, 11.08.1922.

⁵⁰ "Asia Minor Peoples Plan To Defy Turks", **The New York Times**, 06.08.1922.; "Smyrna Delegates Declare Their Backs Are To The Wall", **The Christian Science Monitor**, 05.08.1922.

⁵¹ "Greece And Turkey", **The Nebraska State Journal**, 09.08.1922.

⁵² "Greece And Turkey", **The Baltimore Sun**, 20.08.1922.

Müttefiklerin konferans hazırlıkları sürerken taraflar aralarındaki savaş yalnız siyasi boyutla sınırlı kalmamıştır. Taraflar masada ellerini güçlendirebilmek için bir psikolojik savaş taktiği olarak sahte haberler yapmak gibi yollara başvurmuştur. Bu minvalde kolaylıkla müracaat edilen sahte haberlere dair eldeki en iyi örneklerden biri 22 Ağustos 1922 tarihli Janesville Daily Gazette nüshasında Mustafa Kemal Paşa'nın öldüğüne dair bir söylentinin yayınlanmasıdır. Haberde, Mustafa Kemal Paşa'nın ölüm söylentilerinin gerçek olmasının Küçük Asya'daki en büyük sorunu ortadan kaldıracığına değinilerek, Mustafa Kemal'in hayatta olduğu sürece Osmanlı İmparatorluğunun kalan son toprak kalıntısında barışın tesis edilmesinin imkânsız görüldüğü ifade edilmiştir.⁵³

Avrupa'da konferans hazırlıkları sürerken Türk ordusu bir yıldan bu yana sürdürdüğü hazırlıklarını tamamlamış ve hem İyonya Devleti'ne hem de 1919'dan bu yana devam eden işgale kesin bir son vermek için taarruza geçmeye hazır hale gelmiştir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın emrini vermesiyle Türk ordusu taarruza başlamıştır. Türk ordusunun Küçük Asya'da Yunan cephesine karşı büyük bir taarruz başlattığı haberi İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri tarafından hemen Fransız Hükümetine bildirilmiştir. Yüksek Komiser, hükümete gönderdiği bildirimde saldırının amacını Venedik Barış Konferansında Türklerin mümkün olan en güçlü konuma gelmek istemesi olarak belirtmiş ve Türk taarruzunda bulunan 100.000'den fazla askerin yönünün İzmir'e uzanan bir hat üzerinde bulunan Uşak'ı işaret ettiğini ifade etmiştir.⁵⁴

Türk ordusunun taarruza geçtiği günlerde iktisadi olarak bocalayan İyonya Devleti'ni ayakta tutabilmek için yurtdışında bulunan Yunanlardan maddi destekler gelmeye başlamıştır. En büyük maddi desteklerden biri Avrupa'da "gizemli adam" olarak lanse edilen Osmanlı İmparatorluğu vatandaşı bir Rum olan uluslararası silah tüccarı Sir Basil Zaharoff'dan gelmiştir. Sir Basil Zaharoff'un İyonya Devleti'nin finansı için 15.000.000 \$ destek verdiği iddia edilirken iktisadi alanda bir diğer gelişme yine aynı günlerde 20.000.000 £ sermayeyle İyonya Bankası adında yeni bir bankanın kurulmasıdır.⁵⁵ İyonya Bankası kurulur kurulmaz New York Guaranty Trust

⁵³ "The Future Of Turkey", *Janesville Daily Gazette*, 22.08.1922.

⁵⁴ "Turks Launch Big Offensive", *The Washington Herald*, 24.08.1922.

⁵⁵ "Mystery Man Seeks Crown Of Ancient Ionia", *The Baltimore Sun*, 25.08.1922.; "Greek Bank Formed", *Evening Star*, 27.08.1922.

şirketinin İstanbul şubesini satın almış ve 20.000.000 £ sermayesinin bir kısmını Yunan ordusunun giderlerinin karşılanması için ödünç vermiştir.⁵⁶

İyonya Devleti için bahsedilen iktisadi gelişmeler yaşanırken birkaç gün önce başlayan Türk ordusunun genel taarruzu, her biri büyük önemler taşıyan birtakım askeri sonuçlar doğurmuştur. Yunanlar ilk kayıplarını Afyon ve Eskişehir'i kaybederek verince, bu durum Yunan ordusunun ikiye bölünme tehlikesi geçirmesine neden olarak İyonya Devleti'nin savunulması noktasında güçlükler yaşanması ihtimalini yaratmıştır.⁵⁷ Yunanların stratejik açıdan bu iki önemli şehri kaybetmesi İzmir'deki gayrimüslim halkta büyük bir telaşın başlamasına sebep olmuş, bu husus üzerine İzmir ve Efes'teki Yunan Başpiskoposları ile Ermeni Piskoposu birlikte Yüksek Komiserliği ziyaret ederek son durum hakkında bilgi almışlardır.⁵⁸

Yunan cephesinden kötü haberlerin peş peşe gelmeye devam etmesi zamanla halkta telaştan daha fazlasının hissedilmesine neden olmuştur. Örneğin, Türk zaferinden sonra Anadolu'dan İzmir'e gelen binlerce Yunan mülteci, İyonya Devleti'nde huzursuzluğun, asayişsizliğin ve kıtlığın artmasına sebep olmuş, bu duruma bir çözüm bulmak isteyen Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis, yaşanan kargaşaya müdahale etmeleri için Müttefiklere ricada bulunmuştur.⁵⁹ Stergiadis'in ricası üzerine İngiliz Yüksek Komiseri harekete geçerek İstanbul'a telgraf çekmiş ve gıda kıtlığının daha ciddi kargaşaya yol açacağından korkulmasından dolayı yardım malzemelerinin acilen İzmir'e gönderilmesini istemiştir.⁶⁰

9 Eylül günü Türk ordusunun İzmir'e gireceğinin belli olması İyonya Devleti için yolun sonuna gelindiğinin kesin işareti olmuştur. Bu gerçeğe çok geçmeden yüzleşmek zorunda kalan Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis, Türk ordusu şehre adım atmadan hemen önce İzmir'in yönetimini Müttefik temsilcilerine bırakma kararı almıştır. Stergiadis'in bu kararıyla birlikte İzmir'de bulunan diğer siyasi ve askeri hükümet yetkilileri de şehri boşaltmak için hazırlıklara başlamıştır. Bu hususta öncelikle İyonya Devleti'ne ait resmi arşivler güvenlik sebebiyle limanda hazır halde bekleyen gemilere taşınmış ve akabinde İyonya Bankası'nın İzmir şubeleri kapatılmıştır. Hükümetçe alınan ve uygulamaya konulan kararlardan İzmir'in bariz olarak

⁵⁶ "Main Difficulty In The Near East", *The Wilkes-Barre Record*, 31.08.1922.

⁵⁷ "Turning Back The Greek Advance", *The Standard Union*, 31.08.1922.

⁵⁸ "Greeks Ask Powers To Arrange a Truce", *New York Herald*, 04.09.1922.

⁵⁹ "May Ask Allied Aid", *The Meriden Daily Journal*, 07.09.1922.

⁶⁰ "Panic Sweeps Ionia", *New-York Tribune*, 09.09.1922.

kaybedileceğinin ve İyonya Devleti'nin Türk hakimiyetine gireceğinin anlaşılması hem Anadolu'dan geri çekilen hem de Yunan anakarasından destek için gönderilen Yunan askerleri üzerinde büyük moral bozukluklarının yaşanmasına sebep olmuştur. Ordu nezdinde hissedilen kızgınlık ve moral bozukluklarının da etkisiyle savaşa isteklerini kaybeden askeri destek taburları İzmir'e ayak basmayı reddetmişlerdir.⁶¹

Aynı günü takip eden saatlerde Yunan Yüksek Komiseri Stergiadis, Iron Duke adını taşıyan İngiliz zırhlısıyla şehirden ayrılırken⁶², Küçük Asya Ordusu'nun eski Başkomutanı General Hacıanestis de gizli kimlikle Yunanistan'a dönmüş ve ayağının tozuyla basına birtakım demeçlerde bulunmuştur. Hacıanestis basına verdiği demeçte; Yunan ordusunun yenilmesinin kaçınılmaz olduğunu belirterek, vakti geldiğinde konuşacağını ve yenilgiden sorumlu olmadığını herkese göstereceğini ifade etmiş ve önerilerinin hükümet tarafından dikkate alınmadığını dile getirmiştir. Yunan basınında ise yenilginin sorumlusu olarak görülen Kral Konstantin'in tahtan indirilmesi ve krallık yerine bir cumhuriyet idaresinin kurulmasını istenmiş, bunu sağlamak için de Yunan adalarında birtakım hareketlenmelerin yaşandığı bilgisi aktarılmıştır.⁶³

Yunan yetkililerin şehri tamamen terk etmesiyle yönetimi eline alan Türk ordusunun, Hükümet Konağı'ndaki Yunan bayrağını indirerek yerine Türk bayrağını göndere çekmesiyle İyonya Devleti'nin varlığı sona ermiştir. Böylelikle 15 Mayıs 1919'da Yunan ordusunun şehre adım atmasıyla başlayan İzmir'in işgal süreci Türk ordusunun 9 Eylül 1922 sabahı saat 10:30'da şehre giriş yapmasıyla nihayete ermiştir.

Sonuç

Amerikan basınında İyonya Devleti'yle ilgili yayınlanan haberler kuruluş çalışmalarının hız kazandığı 1922 Mayıs'ı itibariyle sütunlarda daha fazla yer almaya başlamıştır. Fakat her ne kadar haber sayısında kayda değer bir oranda artış yaşanmış olsa da bu artış gelişmelere farklı bakış açılarından yaklaşılmasına herhangi bir katkı sağlayamamıştır. Yapılan haber ve makalelerin çoğu gelişmeleri dini açıdan değerlendirmiş, bu durum da

⁶¹ "Allies Hold Smyrna", *The Washington Post*, 09.09.1922.

⁶² "100,000 Greek Troops Leave", *Hartford Courant*, 11.09.1922.; "Smyrna Now Evacuated", *Reading Times*, 11.09.1922.

⁶³ "Greeks Surrender Smyrna To Turks After Shell Fire", *The New York Times*, 10.09.1922.

basının taraflı yorumlarda bulunmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda gelişmelere dini açıdan yaklaşılması, İyonya Devleti'yle alakalı haberlerin neredeyse tamamının dini etkinin daha yoğun hissedildiği bölgesel gazeteler tarafından yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Amerikan basını, diğer Batı ülkelerinin basınlarına kıyasla İyonya Devleti'nin kuruluş sürecine daha çok sahip çıkmıştır. Bu durumun arkasında yatan temel sebep Avrupalı devletlerin İzmir bölgesinde özerk bir Yunan idaresine karşı olmalarıdır. Bu açık politik tutumdan dolayı Avrupa'dan yeterli desteği göremeyen Yunanların yönünü ABD'ye çevirmesi ve ABD'nin bölge de etkinliğini artırmak istemesi, mezkûr devletin kurulması noktasında ABD kamuoyunun ve bittabi basınının konuya daha çok önem vermesine neden olmuştur.

Amerikan basını, yukarıda aktarılan etkenlerden dolayı İyonya Devleti'nin kuruluşu ne zaman sekteye uğrayacak olsa ya da sürece dair kamuoyu ilgisi ne vakit sönmeye başlasa konuyu yeniden gündeme taşımak ve ilgileri yeniden İyonya Devleti'ne üzerine toplamak için ardı ardına haberler yapmıştır. Bu haberlerde İzmir'de yaşayan Rum Ortodoksların durumu "Türk egemenliği altında zulüm gördükleri" gibi ifadelerle dramatize edilerek işlenmiş ve böylelikle halkın manevi duyguları harekete geçirilmeye çalışılmıştır.

İyonya Devleti'nin 30 Temmuz 1922 tarihi itibariyle resmen kurulmasıyla taraflı değerlendirmelerle dolu haberler ortadan kalkmış yerine sadece konuyla ilgili gelişmelerin aktarıldığı haberler gelmiştir. Fakat Türk ordusunun Büyük Taarruz ile Yunan ordusunu büyük bozguna uğratmasıyla Amerikan basını yeniden tarafsızlıktan çıkarak sütunlarını Avrupalı devletlerden İyonya Devleti'ne askeri ve siyasi destek verilmesini talep eden haberlerle donatmıştır. Fakat Amerikan basınının bu çabası başarıya ulaşamamış, Türk ordusu İzmir'e girerek İyonya Devleti'nin varlığını sona erdirmiştir.

KAYNAKÇA

I- Süreli Yayınlar

Bisbee Daily Review
Buffalo Evening News
Chicago Tribune
Evening Star
Hartford Courant
Idaho Daily Statesman
Janesville Daily Gazette
Nashville Banner
New-York Tribune
Reading Times
The Baltimore Sun
The Birmingham News
The Christian Science Monitor
The Evening News
The Kansas City Times
The La Crosse Tribune
The Meriden Daily Journal
The Nebraska State Journal
The New York Times
The Ottawa Herald
The Standard Union
The Washington Herald
The Washington Post
The Wilkes-Barre Record

II- Kitaplar

- Berber, Engin, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997.
- Pallis, Alexander Anastasius, **Yunanlıların Anadolu Macerası (1915-1922)**, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, Çev: Orhan Azizoglu, İstanbul, 1997.
- Parlak, Türkmen, **Yunan Ege'ye Nasıl Geldi**, İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir, 1982.
- Smith, Michael Llewellyn, **Ionian Vision Greece in Asia Minor 1919-1922**, The University of Michigan Press, Michigan, 1998.
- Şimşir, Bilal N., **İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e**, Bilgi Yayınevi, 1989, Ankara.
- Umar, Bilge, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.

III- Makaleler

- Berber, Engin, "Batı Anadolu Rumlarının Son Fedakârlığı ya da 9 Eylül 1922'yi Önlüyemeyen Bir Askeri Yapılanma: Küçük Asya Savunma Örgütü", **İşgal'den Kurtuluş'a İzmir, Cumhuriyet Gazetesi 9 Eylül İzmir'in Kurtuluşu Özel Eki**, İstanbul, 2007.
- Erdem, Nilüfer, "Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu'da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 29, İzmir, 2014.
- Müderrişoğlu, Alptekin, "Batı Anadolu'da Kurulan Kısa Ömürlü Bir Devlet İonya", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 27, Ankara, 1993.

IV- Sempozyum Bildirileri

- Sofuoğlu, Adnan ve Yıldırım, Seyfi, "1922 Yılında Barış Çabaları ve Milletlerarası Görüşmelerde "İyonya Devleti" Kurma Girişimleri", **Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt: 2, Ankara, 2014.
- Sofuoğlu, Adnan, "İzmir İşgali Sonrasında Yunanlıların Batı Anadolu da İşgali Genişletmeleri ve Bölgede Oluşan Millî Direniş", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 29, Ankara, 2002.
- Tağmat, Çağla D., "İşgal Yıllarında İzmir'de Yunan İdari Sistemi", **1918-1919 Mütareke'den Millî Mücadele'ye Hayal Kırıklığı, Uyanış, Örgütlenme ve Direniş Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Türk Ocağı Yayınları, İstanbul, 2020.